

ponechat otevřený koncept a nestanovovat konkrétní téma konference, které by jednotlivé příspěvky zastřešovalo. Tato volba, jak organizátoři předem předpokládali, totiž motivovala množství studentů k prezentaci výsledků vlastního výzkumu bez nutnosti přizpůsobovat je určitému tematickému vymezení. Uskutečnilo se příští ročník klasickou prezenční formou, určitě by nebylo plané diskutovat o možnosti alespoň částečného zachování online podoby konference, která by usnadnila přístup zahraničním studentům.

Referáty všech oceněných studentů budou publikovány v podzimním čísle časopisu *Bohemica Olomucensia* (2021/3), které vedle zmíněných pří-

spěvků bude obsahovat ještě další čtyři pozoruhodné texty přednesené v doktorandské kategorii. Konkrétně se jedná o příspěvky „Autor, čtenář, vypravěč — prostupnost hranic v textech Michala Ajvaze“ **Zuzany Jurajdové** (FF UP v Olomouci), „Poezie prázdna a ticha ve sbírce *Černí poslové* Césara Valleja“ **Lindy Urbancové** (FF UK, Praha), „Vyrůstání za normalizace v tragikomickém a nostalgickém vyprávění“ **Martina Špačka** (FF UP v Olomouci) a „Hravý Dominik Tatarka. Ludické motivy v *Prútených kreslách*“ **Milana Kolesíka** (FF UKF, Nitra).

Tereza Roháčová

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uvedte původ — Neužívejte komerčně — Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní licence. Licenční podmínky jsou dostupné zde: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs>.

Zpráva o konferenci Svatá Ludmila — Ženy v christianizaci střední Evropy

DALŠÍ POKRAČOVÁNÍ NESMRTELNÉHO SPORU O DATACI *KRISTIÁNOVY LEGENDY*

26. a 27. května 2021 proběhla hybridní formou mezinárodní konference Svatá Ludmila — Ženy v christianizaci střední Evropy, částečně ve Vlasteneckém sále Karolina, částečně pomocí platformy Zoom. Dlouho chystaná událost vznikla spoluprací Katolické teologické a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy s Archeo-

logickým ústavem AV ČR, Leibnizovým institutem pro historii a kulturu východní Evropy v Lipsku (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, dále jako GWZO) a spolkem Svatá Ludmila 1100 let při příležitosti jubilejního výročí umučení první české svěťce. Příspěvky zazněly v anglickém, ně-

meckém a českém jazyce a byly simultánně tlumočeny (ne vždy zdařile).

Volba příspěvků pokryla takřka celou svatoludmilskou problematiku v českém i evropském kontextu a propojila archeologické, historické, filologické, literárněhistorické, teologické i genderové aspekty. Většina přednášejících se ovšem nemohla vyhnout nejrozsáhlejšímu a zároveň literárnímu prameni — *legendě tzv. Kristiána*.

Po zahájení konference Jakubem Izdným (Ústav českých dějin FF UK) a úvodních proslovech organizátorů — rektora UK Tomáše Zimy, Christiana Lübkeho (GWZO), předsedy spolku Svatá Ludmila 1100 let Martina Hrdličky, archeologa Jana Maříka, děkana FF UK Michala Pullmana a teologa Davida Vopřady zahájil první blok konference (Christianizace a historie střední Evropy) **Petr Sommer** (Centrum mediévistických studií, Filozofický ústav AV ČR), který osvětlil politickou i křesťanskou situaci v Čechách na přelomu 9. a 10. století, zdůraznil jednoznačnou orientaci christianizace na Západ a autentičnost *Kristiánovy legendy* na základě *lex salica carolina* (salického práva), jehož Kristián použil při popisu Ludmila pohřbu a jenž se v II. století již neužíval (tuto tezi publikoval již ve své monografii *Začátky křesťanství v Čechách*).

O složité logistice cesty 14 českých knížat s družinou do Řezna ke křtu 13. 1. 845 podle *Fuldských análů* referoval **Tomáš Velímský** (FF UJEP). Archeoložka **Jana Maříková-Kubková** (Archeologický ústav AV ČR) přiblížila strukturu osídlení Pražského

hradu a jeho okolí, včetně nekropole a zemědělského zázemí, a dominance církevních institucí, zejména kostela Panny Marie, který podle hagiografie založil kníže Bořivoj. O christianizaci Čech na základě západních i velkomoravských vlivů pojednal archeolog **Jan Hasil** (Archeologický ústav AV ČR). **Matthias Hardt** (GWZO) tematizoval vztahy polabských Slovanů a Čechů v kontextu s říší Ludvíka Němce a Lužickými Srby. Vyslovil nesouhlas s přízviskem *Pšovská* pro kněžnu Ludmilu (dle *Proložní legendy* se přiklání k titulu *dcera srbského knížete*), její vraždu zinscenovanou Drahomírou z havolanské dynastie vysvětluje na základě rozdílného politického postoje k východofranské říši.

Nový pohled na svatoludmilskou hagiografii představil historik **Jakub Izdný** (Ústav českých dějin FF UK), který ji interpretoval z ekonomického hlediska. Upozornil nejen na christianizaci jako finančně nákladný proces, ale i na otázku jmění urozených žen a volného disponování jím (almužny, dědictví po zesnulém manželovi, výbava družiny, drahé oděvy). Konflikt mezi oběma regentskými vdovami tak mohl vzniknout nejen kvůli politickému vlivu, ale i kvůli majetku.

Druhou sekci (Svaté ženy christianizace a křesťanství I) otevřel **Václav Drška** (Ústav světových dějin FF UK) komparací hagiografických pramenů o franské královně Klotyldě, vizigótské princezně Brunhildě a Balthildě, manželce Chlodvíka II., jimiž kněžnu Ludmilu uvedl do kontextu význam-

ných západoevropských regentek v komplikované politické pozici. S byzantskou císařovnou sv. Theodorou II. porovnála o generaci mladší Ludmilu **Petra Melicharová** (Slovenský ústav AV ČR). Autorka monografie o otonských ženách **Phyllis Jesticová** (College of Charleston, Jižní Karolína) připomněla u nás neznámou rekluzovanou poustevnici Luidbergu, jež svou evangelizaci směřovala k pohanským Sasům, zejména dívkám.

Daniel Ziemann (Středoevropská univerzita v Budapešti) zasvěceně pojednal o roli původu žen v literárních pramenech s tématem konverze. Tyto narativy mají společné motivy v bulharské a franské říši, pro nás je ale klíčový kronikář Dětmar (Thietmar) z Mersenburgu popisující lest Ludmiliny pravnučky Doubravky, která na křesťanskou víru obrátila svého manžela Měška I. V diskuzi s Homzou a Pacem Ziemann zdůraznil, že opakující se literární topos v tomto typu textů neodůvodňuje skepsi k pravdivosti pramenů. **Christian Lübke** (GWZO) naopak usouvztažňuje Ludmilu podle *Nestorova letopisu* s kyjevskou svatou kněžnou Olgou, vládnoucí de facto nejen za nedospělosti syna Svjatoslava, ale i během jeho válečných tažení, a možná znalou ludmilských staroslověnských legend (což později Gregorz Pac vyvrátil; nejstarší dochovaný východoslovanský *Prolog o sv. Ludmile* je až z poloviny 12. století); odhalil, že Ludmilu a Olgu spojuje literární stereotyp svaté manželky a mocné vdovy.

Třetí sekci, převážně literárněvědnou (Ludmila — hagiografie a historiografie), zahájil **Martin Homza** (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě) analýzou homilie *Factum est*, při níž zdůraznil topos *imitatio Mariae* (společný nejen ženské hagiografii, ale i biografím významných urozených žen, byzantských i západoevropských) a paralely sv. Ludmily se starozákonními ženami, zejm. vdovami. V souvislosti s toposem *custodia animae* si povšiml zajímavého detailu, že Ludmila, ač sama pravděpodobně negramotná, dbala o Václavovo vzdělávání. *Factum est* představuje Ludmilu již jako patronku české církve a kněží. **Grzegorz Pac** v diskuzi podotkl, že naopak vnímá pojmy *beata* — *sancta* v hagiografii jako synonyma, stejně jako tomu je v souvislosti s Pannou Marií, která je leitmotivem celé homilie.

Podnětnou diskuzi zažehly názorově protichůdné příspěvky **Wojciecha Jasińského** (Univerzita Adama Mickiewicze v Poznani) a **Petra Kubína** (KTF UK). Zatímco Jasiński na základě rytmiky, konkrétně analýzy 4. a 5. kapitoly *Kristiánozy legendy*, došel ve stopách Jaroslava Ludvíkovského k závěru (jenž mj. publikoval i ve své doktorské práci z r. 2020 *Legenda Krystiana — autentyk czy mistyfikacja? Żywot i męczeństwo św. Wacława i św. Ludmiły w świetle analizy historycznej i filologicznej*), že text je autentický a použití rýmů odpovídá vzniku koncem 10. století, Kubín, který stručně shrnul celý dlouhý spor o dataci (počínaje Pekařem, konče argumenty historika Davida Kalhouse), argu-

mentoval nejen užitím rytmiky, ale vývojem Ludmilina kultu a dějinami liturgie. Za iniciátora k sepsání legendy jako nástroji šíření kultu mimo svatojiřský klášter považuje biskupa Daniela I.; tyto teze zveřejnil již dříve (2017 a 2020). Podporu Kubínovi vyjádřil i Homza, Jasiński jako protiaargumenty zmínil otázku skrutinií a trhu s otroky a také připomínkou, že podpořit kult sv. Ludmily není jediným cílem rozsáhlé *Kristiánovy legendy*. Následující přednáškou se **Grzegorz Pac** (Varšavská univerzita) o záznamech svatoludmilského kultu v dochovaných kalendářiích (zmiňme alespoň slavný *Codex Gertrudianus*, *kodex Magdeburský* z vyšebrodského kláštera, *Horologium Olomucensis* a kalendárium pražské kapituly) přiklonil ke Kubínovým tezím. Záhadné datum 10. listopadu neznámého roku chybějící v hagiografii, ale objevující se v právě v nejstarších dochovaných martyrologiích, nepřisuzuje translaci z Tetína do Prahy (Zdeňka Hledíková již dříve zjistila, že toto datum je v oficiích starší a zpočátku důležitější než datum umučení; spojuje ho s uložením Ludmiliných ostatků po vysvěcení svatojiřské baziliky, což je svátek pro benediktinky patrnější, pozn. autorky). Stále a pravděpodobně navždy se budeme ohledně datace a autentičnosti Kristiána pohybovat v nejistotě hypotéz bez faktických důkazů, argumenty jsou smysluplné pro obě verze (doba vzniku koncem 10. i v polovině 12. století).

Z Kristiána totiž vychází i **Milena Bravermanová** (Archeologický ústav AV ČR), která se dlouhodobě zabývá

textiliemi z Ludmiliny tumbly. Ve své přednášce (rovněž vycházející z dřívějších prací [2006, 2020] o kněžských hrobech potvrzuje, že translace zaznamenaná Kristiánem byla aktem svatořečení příslušnice vládnoucí dynastie. Nevzorovaná tkanina datovaná radiokarbonovou metodou do roku 926 (s odchylkou 35 let) může být „drahocenným plátnem“, o němž píše Kristián, nebo humerálem, který mohl věnovat řezenský biskup Tuto, popř. jím vyslaný spolubiskup. Bravermanová potvrzuje Kristiánovu autentičnost nejen analýzou sekundárních relikvií, ale i výzkumem dobových pohřebních zvyklostí (dřevěná deska při pohřbu do země, dřevěný přístřešek pro mrtvé), které podle dochovaných pramenů odpovídají tehdejší realitě. Reálný základ má i Kristiánova zpráva o zaplavení původního hrobu vodou (což je dáno břidlicovým podložím Hradu). Ačkoli nemáme přesnou dataci vzniku křížového relikviářového hrobu, můžeme připustit, že byl původním Ludmiliným hrobem po translaci. Bravermanová souhlasí, že Ludmilin kult se z kláštera začal šířit až v polovině 10. století, dataci Kristiána do konce 10. století, stejně jako Petr Sommer, nezavrhuje.

Iljana Kandzhová (Středoevropská univerzita Budapešť) věnovala příspěvek sv. Gizele Uherské (Bavorské) a podpořila mozaiku svatých žen christianizátorek, které se provdaly do ciziny. Na tuto tematiku navázaly v závěrečném bloku (Svaté ženy christianizace a křesťanství II) referáty o druhé vlně christianizace **Markus Hörsch** (GWZO) o sv. Irmingard

(Irmelgaard) z bavorského Rosstalu a **Gábor Klaniczay** (Středoevropská univerzita Budapešť) o svatých princeznách 13. století, z nichž jako hlavní inspirativní postavu vnímá sv. Alžbětu Uherskou. Konferenci završil **Jan Royt** (KTF a FF UK) přednáškou o ikonografii kultu svatých, blahoslavených a ctihodných žen z rodu Přemyslovců v barokních Čechách. Neopomenul významné spisy Bohuslava Balbína (*Miscellanea historica Regni Bohemiae Decadis I; Liber IV Hagiographicus, seu Bohemia Sancta a Sanctos et Beatos Bohemiae, Moraviae, Silesiae, Lusatiae*). Prokázal, že ikonografie sv. Ludmily je v rámci těchto žen (mj. mezi Mladou, Orosíí, Annou Přemyslovnou) nejbohatší.

Konference zdařile propojila výzkum ve středoevropském vědeckém prostředí a určitě přispěla i k podnícení spolupráce se všemi zúčastněnými vědeckými centry. Bohužel do ní, patrně z časových důvodů, nebyla zahrnuta další témata (např. ostatní svatoludmilská hagiografie, hymnografie, svatojiřské officium). Příspěvky přednášejících budou příští rok publikovány ve sborníku. V dalším jubilejním roce 2025 se při výročí translace ostatků sv. Ludmily možná dočkáme dalšího mezinárodního setkání, doufejme, že již pouze v tradiční, prezenční formě.

Vendula Rejzlová

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uvedte původ — Neužívejte komerčně — Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní licence. Licenční podmínky jsou dostupné zde: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs>.

